

БОРИСЕНКО С. І.,

викладач кафедри права

*(Вищий навчальний приватний**заклад «Дніпровський гуманітарний*
*університет»)*Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 347.963:004.8

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.1.10>**РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОКАЗУВАННІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

У науковій праці виконано комплексне дослідження перспектив використання штучного інтелекту в системі і доведення в рамках цивільного процесу. Авторка висвітлює теоретико-правові практичні аспекти застосування ІТ-технологій, зокрема аналізує закордонний досвід використання штучного інтелекту на етапах збирання, оцінювання та прогнозування доказової бази. Особлива увага приділена питанням допустимості та надійності судових рішень, винесених з використанням інтелектуальних алгоритмів. У статті обґрунтовано, що використання ШІ у правосудді має бути обмеженим допоміжними функціями, із дотриманням етичних стандартів, принципу змагальності й права на справедливий суд. Розглядаються виклики впровадження інновацій у традиційні судові процедури та висловлюється думка щодо доцільності поступової інтеграції інтелектуальних систем в межах обґрунтованого нормативного регулювання. Робота базується на використанні порівняльно-правового, діалектичного й функціонального методів дослідження. Авторка також акцентує увагу на проблемі довіри до рішень, що приймаються із залученням алгоритмічних моделей, та підкреслює важливість забезпечення прозорості їх функціонування. Проаналізовано потенційні загрози для процесуального статусу сторін у справі у разі надмірного делегування повноважень штучному інтелекту. Визначено, що в українських реаліях існує нагальна потреба у розробці спеціального законодавства, яке регламентуватиме застосування ШІ у судочинстві. Зроблено висновок, що при належному правовому забезпеченні штучний інтелект може бути ефективним інструментом підвищення якості судового розгляду, зменшення навантаження на суддів та прискорення розгляду справ. Особливу увагу приділено успішним механізмам використання ШІ у судовій практиці на етапі оцінки доказів. Наводяться рішення закордонних судів, винесені з використанням ШІ.

Ключові слова: *штучний інтелект, доказування, цивільне право.*

Borysenko S. I. The Role of Artificial Intelligence in Evidence in Civil Proceedings

The scientific paper presents a comprehensive study of the prospects for the use of artificial intelligence (AI) in the evidence system within the framework of civil proceedings. The author highlights the theoretical, legal, and practical aspects of applying IT technologies, in particular by analyzing foreign experience in using AI at the stages of collecting, assessing, and forecasting evidentiary materials. Special attention is given to the issues of admissibility and reliability of judicial decisions made with the involvement of intelligent algorithms. The article substantiates that the use of AI in justice should be limited to auxiliary functions, ensuring compliance with ethical standards, the principle of adversarial proceedings, and the right to a fair trial.

The study addresses the challenges of introducing innovations into traditional court procedures and argues for the gradual integration of intelligent systems under well-reasoned regulatory frameworks. The work is based on comparative legal, dialectical, and functional methods of research. The author also emphasizes the issue of trust in decisions made with the involvement of algorithmic models and underlines the importance of ensuring transparency in their functioning. Potential risks to the procedural status of the parties in a case due to excessive delegation of powers to artificial intelligence are analyzed. It is determined that, under current Ukrainian conditions, there is an urgent need to develop specific legislation regulating the application of AI in judicial proceedings. The paper concludes that with proper legal regulation, artificial intelligence can become an effective tool for improving the quality of court hearings, reducing the workload on judges, and accelerating the resolution of cases. Particular attention is paid to successful mechanisms for the use of AI in the assessment of evidence, with references to court decisions made abroad using AI technologies.

Key words: *artificial intelligence, evidence, civil law.*

Вступ. Стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), ставить перед правозастосовною практикою нові виклики та перспективи. В межах цивільного судочинства зростає зацікавленість до потенціалу ШІ як інструменту для збору, аналізу та оцінки доказів. Водночас застосування інтелектуальних алгоритмів у процесуальній діяльності породжує низку етичних, правових та методологічних питань. Метою роботи є дослідження доцільності та меж впровадження ШІ в доказову діяльність у цивільному процесі з урахуванням засад справедливості та змагальності.

Стан дослідження теми. Питанням та перспективам впровадження технології штучного інтелекту у вітчизняне правосуддя приділено значну увагу вітчизняних вчених, зокрема О.М. Борщевської, Н.Ю. Голубєвої, О.О. Кармази, О.Є. Радутного, Ю.С. Репіної, Ж.О. Павленко, М.І. Селіванова, Н.В. Шишки та ін. Крім того, дослідженнями проблемних питань правового розуміння штучного інтелекту займаються такі вчені як О.А. Баранов, І.І. Онищук, А.В. Матвійчук, М.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук, М.М. Стефанчук та ін. Водночас, застосування штучного інтелекту у цивільному судочинстві потребує подальших теоретичних розробок, з урахуванням того, що цивільне судочинство призначене не лише для розгляду майнових приватних спорів, але й досить чутливих для людини ситуацій – сімейних, спадкових, питань, пов'язаних з дієздатністю особи або примусових лікуванням, що вимагає від суду розуміння не лише правових аспектів таких ситуацій.

Разом з тим, проблематика застосування ШІ саме у доказуванні в цивільному процесі на сучасному етапі досліджена недостатньо. Актуальним залишається вивчення правової природи таких інструментів, визначення їх статусу в системі процесуального права та розробка чітких нормативних підходів до їхнього використання.

Методи дослідження. У ході дослідження такі методи – загальнонаукового пізнання та спеціальні методи (порівняльно-правовий).

Діалектичний метод уможливив простежити генезис і прогресуючий розвиток технологізації судового процесу. Прийоми аналізу та синтезу, індукції та дедукції дозволили показати мінуси предикативного кодування на стадії доказування та плюси електронного дослідження доказів, варіанти одночасного розкриття доказів з використанням різних методів на прикладі винесених конкретних судових рішень.

За допомогою порівняльно-правового методу виявлено найуспішніші практики використання штучного інтелекту в системі доведення в зарубіжних країнах, показані не лише інструменти передбаченого правосуддя в європейській судовій практиці, а й проблеми китайського «інструментального правосуддя», які можуть виникати у будь-якій країні. Робиться висновок про можливість використання передиктивного кодування як інструмента передбаченого правосуддя за умови вироблення загальних правил розкриття інформації та

врахування специфіки машинного навчання для конкретної справи. Зазначається, що штучний інтелект поки що не став переважним методом в жодному з видів судочинства. Це може пояснюватись недостатнім рівнем довіри до нього в юридичній громадськості і говорить про необхідність часу для формування успішної історії його використання для вирішення юридично значимого.

Актуальність. Стрімкий розвиток технологій у сучасному світі проникає у всі сфери суспільного життя, в тому числі в правову. До останнього часу вплив таких технологій (мобільний зв'язок, Інтернет, соціальні мережі, електронно-обчислювана техніка) у правовій сфері мав допоміжний характер, оскільки такі технології виступали інструментом в руках правників або інших людей, які зіткнулися з необхідністю вирішення правових питань. Однак розробка прообразу технології штучного інтелекту – системи, яка здатна виконувати завдання, які, зазвичай, вимагають інтелекту людини, поставила перед правниками та науковцями інших галузей науки безліч як теоретичних, так і практичних викликів, пов'язаних як із його двоєдиною сутністю (штучністю та інтелектуальністю), так із засадами їх використання. Властивість штучного інтелекту як програми та алгоритмів, які надають комп'ютерам здатність вчитися, адаптуватися та вирішувати завдання, що раніше вважалися під силу виключно людині, свідчить про можливість заміни людської інтелектуальної діяльності у багатьох складових правової сфери.

Однак, шляхи та засади заміни людської інтелектуальної діяльності у судочинстві, яке є формою вирішення спеціально уповноваженими особами правових спорів, стоять особливо гостро, в силу того, що інтелектуальна діяльність судді як певний мисленнєвий процес та його життєвий досвід (внутрішнє переконання) є основою правосуддя як такого. Тому, незважаючи на стрімкий розвиток технологій слід зважити всі переваги, недоліки та ризики застосування штучного інтелекту в цивільному судочинстві.

Метою статті є вивчення теоретико-правових засад використання технологій штучного інтелекту в процесі доведення у цивільному судочинстві, а також аналіз можливих напрямків їх застосування з урахуванням принципів змагальності, справедливості та забезпечення прав сторін. Особливу увагу приділено окресленню потенційних загроз, етичних викликів та обґрунтуванню потреби формування нормативного підґрунтя для легітимного впровадження інтелектуальних систем у процес доведення.

Постановка завдання. У зв'язку з активним вірусним ефектом проникнення цифрових технологій у юриспруденцію постає потреба визначення правового статусу ШІ в рамках цивільного процесу та, зокрема, у сфері доказування. Головним завданням дослідження є з'ясування перспектив та меж використання ШІ на різних етапах формування доказової бази, аналіз його впливу на процесуальні права сторін та дотримання засад неупередженого судового розгляду. Також важливим є розробка теоретичних підходів до правового регулювання застосування ШІ у судочинстві, з урахуванням міжнародного досвіду та викликів, що постають у зв'язку з діджиталізацією правової системи.

Виклад основного матеріалу. Використання в судовому процесі таких інструментів, як штучний інтелект і великі дані, особливо чутливе, оскільки судочинство завжди розглядалося як свята кімната юриспруденції, де вершиться справедливість, а рішення судів ми часто представляємо як еталон поведінки для всіх учасників правовідносин.

Застосування технологій у системі доказування – це відома та стара ідея. Якщо є кошти, що дозволяють встановити істину, і тим самим забезпечити справедливий суд, ними слід користуватися. У такому твердженні можна побачити опорну точку судової системи.

Загалом сучасні процесуальні закони оперують теоріями доказування, що сягають періодів Відродження та Просвітництва та юридично оформленими протягом XIX–XX ст. (Для різних країн час може відрізнятися). Всі ці теорії антропоцентричні. Ключова роль оцінюванні доказів відводиться судді, а учасники процесу мають можливість підтвердити чи спростувати факти, значущі для правильного вирішення справи. Наприклад, це добре помітно в теорії Р. Дворкіна про способи суддівського розсуду, а також у роботах Г. Харта, де правова сутність дискреції виводиться з «нашого повсякденного життя», представленої

«щодо простих рис», що дозволяють виділити загальні засади. Р. Познер вручає до рук суддів економічний метод, відстоює його універсальність задля встановлення істини. Його критики наполягають на ширшому наборі засобів доказування. При цьому ніким із них роль людини у збиранні та аналізі судових доказів, узагальненні їх, формулюванні загальних висновків по суті справи під сумнів не ставиться. Перелік знаменитих імен минулого та сьогодення можна продовжити, але висновок загалом виявиться незмінним. Обмежимося думкою А. Барака. Він зазначає, що судді слід зважувати кожен доказ, визначаючи його цінність для справи, а високо переконливий доказ не варто виключати лише тому, що не вистачає одного з тестів його допустимості.

Подана аргументація зрозуміла і зводиться до кількох тез:

- 1) рішення суду має бути справедливим;
- 2) справедливість досягається через оцінку існуючих доказів;
- 3) докази мають бути досить вагомими, щоб унеможливити несправедливість.

У різних теоріях є різночитання у тому, як цієї справедливості досягти. Генеральна ж лінія завжди однакова – людський чинник, заснований на людському розумі, озброєному професійними юридичними навичками, залишається вирішальним. Витоки таких поглядів сягають вчень минулого про людський розум, перебувають у теоріях правами людини та системи поділу влади, які змушують суддів шукати істину, оцінюючи всю сукупність обставин справи, зокрема пов'язані з мотивами конкретних людей, їх бажаннями, суб'єктивним сприйняттям дійсності. Про це можна прочитати вже у роботах основоположників системи поділу влади. Так, Дж. Локк представляє суддів як розумних людей, які проголошують право і тим самим забезпечують права. Ключовим словом тут, безперечно, виступає людський розум.

Ш.-Л. де Монтеск'є характеризував суддю, як «уста закону, які вимовляють слова закону, неживі істоти, які можуть ні стримати його силу, ні пом'якшити його суворість». У такому трактуванні суддя – це механізм, але необхідний людський розум для відшукування необхідного закону, визначення предмета доведення, оцінки доказів. Тільки після цього йому дозволяється стати «бездушною істотою», яка проголошує волю законодавця. На думку Монтеск'є, справи за участю благородних і освічених людей слід розглядати в особливих судах, де судді будуть порівняти зі сторонами з благородства та освіченості. Таким чином виявиться можливим уникнути упередженості. Тобто справедливий суд – це інструмент, але ним може бути лише людина, та ще й наділена певними якостями, не лише інтелектуальними, а й духовними, а також загальнокультурними.

К. Кіршнер під штучним інтелектом розуміє машини, які реагують на стимуляцію, що відповідає традиційним реакціям людей, враховуючи здатність людини до споглядання, судження і намірів. Такі системи за своєю суттю мають три властивості: намір, інтелект та адаптивність [3].

На сьогодні, розуміння визначень штучного інтелекту зводиться до трьох його видів: слабкий, сильний та суперінтелект. Слабкий штучний інтелект орієнтований на вирішення одного чи декількох завдань, які виконує або може виконувати людина. Сильний штучний інтелект орієнтований на вирішення всіх завдань, які виконує або може виконувати людина. У свою чергу, штучний суперінтелект є кращим за людський інтелект у будь-якій сфері, в тому числі науковій, із загальною мудрістю і соціальними навичками, та який може мати навіть свідомість та суб'єктивні переживання [4].

З огляду на це, у сучасній науці відсутнє єдине розуміння місця штучного інтелекту у структурі цивільних правовідносин. На сьогодні, можна виокремити три основні підходи до визначення правового становища штучного інтелекту:

- 1) виключно як об'єкта цивільних правовідносин, за яким на них повинен поширюватись, власне, правовий режим речей;
- 2) виключно як суб'єкта цивільних правовідносин, за яким роботи зі штучним інтелектом сприймаються як носії суб'єктивних прав і обов'язків, що діють самостійно, усвідомлюють та оцінюють значення своїх дій та дій інших осіб;

3) диференційований підхід, за яким роботи зі штучним інтелектом можуть бути як суб'єктами цивільних правовідносин, так і об'єктами [5, с. 320–321].

Оскільки дослідження штучного інтелекту як такого продовжує свій розвиток, не вдаючись до детального аналізу підходів до його розуміння лише наголосимо, що штучний інтелект це певна ознака автоматизованих систем обирати та приймати оптимальні рішення на основі раніше отриманого досвіду і аналізу зовнішніх чинників, що за своєю суттю нагадують інтелект людини.

Етична хартія з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі, прийнята Європейською комісією з ефективності правосуддя у 2018 році, визначає, що штучний інтелект у судочинстві може бути використано для наступних цілей: 1) удосконалення пошукової системи (в контексті прецедентного права); 2) вирішення суперечок он-лайн; 3) допомога в складанні процесуальних актів; 4) аналіз та прогнозування; 5) класифікація договорів за різними критеріями та виявлення розбіжностей або несумісних положень; 6) інформування або підтримка сторін у судових розглядах за допомогою «Чат-ботів» [6]. Відзначимо, що даний перелік напрямків застосування технології штучного інтелекту свідчить про можливість застосування штучного інтелекту лише як допоміжного інструменту у здійсненні правосуддя.

Історично склалося, що судова влада є однією з гілок влади, основним завданням якої є захист прав і свобод людини і громадянина на підставі та відповідно до встановленої законом процедури. З огляду на це, держави, зазвичай, встановлюють досить високі вимоги (як професійного, так особистого характеру) до суддів, які безпосередньо, вирішують відповідні правові спори, а також і до самої судової процедури, яка повинна забезпечувати незалежність та неупередженість судді і, що найголовніше, справедливе вирішення правового спору.

Тому, навіть за високого рівня розвитку штучного інтелекту, заміна суддів повністю штучним інтелектом видається дуже складним завданням. Судді відіграють важливу роль у правовій системі, а їхні функції включають як тлумачення законодавства при вирішенні спорів, але і врахування при цьому контекстуальних та етичних аспектів.

Так, Б. Аларі, та Е. Ніббет вказують, що в окремих сферах правничої професії штучний інтелект дійсно зможе замінити правників (наприклад, складання позовних заяв вже може здійснювати відповідна програма), проте, все ж таки, сучасний рівень розвитку відповідної технології не дає підстав вважати, що такі професії як адвокат, суддя та прокурор знаходяться під загрозою зникнення [7, с. 119].

Висновки. На нашу думку, штучний інтелект може бути використаний у цивільному судочинстві саме з метою покращення ефективності та доступності правосуддя в таких напрямках як:

- автоматизація рутинних та повторюваних процесів у судовій системі, таких як обробка інформації, підготовка документів, тощо.
- аналіз великих обсягів доказів, що включають текстові, аудіо– та відеозаписи, для виявлення необхідних фактів та відповідності законодавству;
- надання правникам та суддям аналітичної інформації та рекомендацій щодо рішень на підставі аналізу нормативних актів та судової практики.
- використання для підтримки процесу медіації та інших альтернативних методів вирішення спорів;
- посилення доступності суду: завдяки застосуванню технології штучного інтелекту може зменшитися завантаженість судів, що полегшить доступ до правосуддя та дозволить учасникам справи більше інтерактивно взаємодіяти з судовою системою, дистанційно подавати документи та відстежувати хід розгляду справи

Однак слід вкотре наголосити, що застосування технології штучного інтелекту повинно здійснюватися з дотриманням високих стандартів щодо збереження конфіденційності та безпеки інформації.

Список використаних джерел:

1. Карпенко В. Гіпотетичне майбутнє універсального штучного інтелекту. *Філософія науки: традиції на інновації*. 2011. № 1 (3). С. 57–64.
2. Blackburn, Simon. The Oxford Dictionary of Philosophy, 3rd edition., Oxford., 2016. 551 p. URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/artificial_intelligen (дата звернення: 12.07.2025)
3. Kirchner C. Artificial intelligence: basic concepts. *La Revue du praticien*. 2018. Vol. 68, № 10. P. 1143–1144.
4. Костенко О.В., Костенко В.В. Правова відповідальність та ідентифікація суб'єктів і об'єктів зі штучним інтелектом (ІТ). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 158–162. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/39.pdf
5. Стефанчук М.О. Перспективи правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту. М.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук, М.М. Стефанчук. *Вісник Національної академії правових наук України*. Т. 28. № 1. 2021. С. 306–332
6. CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment> (дата звернення: 15.07.2025)
7. Alarie B., Nibbet A. How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law. *University of Toronto Law Journal*. 2018. № 68. С. 106–124. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3066816
8. Taruffo M. Judicial Decisions and Artificial Intelligence. *Artificial Intelligence and Law*. 1998. Vol. 6, Is. 2–4.
9. Тегмарк М. Життя 3.0. Доба штучного інтелекту / пер. з англ. З. Корабліна. К. : Наш формат, 2019. 432 с.
10. Складенко І., Соболь Є. Належне мотивування судового рішення у судовій справі як гарантія його правосудності. *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль, 2023. № 2. С. 206–213.
11. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 року № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
13. Селіванов М. Електронний суд: ІТ-технології в судовому процесі як спосіб покращення прогнозованості судових рішень. *Право України*. 2018. № 1. С. 114–122.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

